

کتابخانه‌های مدارس از اهم مسائل بشمار می‌رود.

چگونه دانش آموزان را به مطالعه علاقمند کنیم؟

ایجاد عادت به مطالعه

بسیاری از مردم گمان می‌کنند که عادت به مطالعه خصلتی ذاتی است و بعضی از کودکان به دلیل کنجکاوی و علاقه به آن رومی‌آورند، در حالیکه بعضی دیگر از همان ابتداء علاقه چندانی به مطالعه ندارند.

پژوهش‌های اخیر در زمینه تعلیم و تربیت ثابت کرده است که «عادت به مطالعه» یک امر اکتسابی است، یعنی همانطور که یک کودک خواندن و نوشتن و حساب کردن را یاد می‌گیرد، می‌تواند مطالعه را هم

شهر و روستا دارای کتابخانه فعال و سازنده باشد.

جزوه‌ای که ایننگ فراروی شماست با توجه به نیاز مریبان در جهت استفاده و فعال نمودن کتابخانه‌های مدارس آماده شده است. کوشش ما براین بوده است که با توجه به امکانات و شرایط کنونی؛ مسائل مربوط به کتابخانه و علاقمندی دانش آموزان به مطالعه را به گونه‌ای آسان و ساده بازگو نماییم.

روشن است که تهیه این جزوه و بهره‌گیری از آن نمی‌تواند همه دشواریهای موجود در این راه را برطرف سازد، بدون شک همت و همکاری مدیران آموزشگاهها و اولیاء آموزش و پرورش و همچنین پشتکار و علاقمندی مریبان محترم تربیتی در بهبود وضع

پیشگفتار:

در سالهای اخیر به برکت انقلاب اسلامی ایران تغییرات بنیادی در فرهنگ جامعه ایجاد گردیده است. گسترش و بهسازی کیفیت آموزش و پرورش نیز از عنایتی خاص برخوردار شده است.

در این رهگذر توجه به کتابخانه‌های آموزشگاهی و نقش مهم آنها در پرورش ذوق خواندن و برانگیختن شور پژوهش در دانش آموزان اهمیتی ویژه پیدا کرده است از این رو امید همه برنامه‌ریزان و کارشناسان آموزشی و پرورشی براین است که به یاری خدا روزی برسد که کلیه آموزشگاهها در سراسر کشور در

بیاموزد، پس باید روش مطالعه را به او آموخت و او را به مطالعه عادت داد.

نقش خانواده در ایجاد عادت به مطالعه

عادت به مطالعه یک امر اکتسابی است، و این عادت مانند دیگر الگوهای رفتاری، در روند اجتماعی شدن کودک در او ایجاد می شود.

به اعتقاد بسیاری از بزرگان تعلیم و تربیت، اولین عامل که در ایجاد علاقه به مطالعه مؤثر است «خانواده» می باشد.

اگر پدر و مادری عادت به مطالعه داشته باشند و کودک در طول روزها و شبانهایی که با آنها می گذراند، آنان را علاقمند به مطالعه ببیند خیلی زود با کتاب آشنا می شود. او ابتدا سعی می کند به تقلید از پدر و مادرش کتاب به دست بگیرد. سپس با دیدن کتابهای تصویری که اشیاء پیرامون خود را در آنها پیدا می کند، ناخودآگاه به سوی کتاب جلب می شود. و این امر به تدریج در او به صورت یک عادت در می آید، چنانکه از بازی با کتاب خوشش می آید و از تماشای آن لذت می برد.

این گروه از کودکان که مراحل اولیه و در عین حال اساسی آشنائی با کتاب را در خانواده گذارنیده اند، در محیط مدرسه خیلی زود و بدون هیچ مشکلی به کتاب عادت می کنند و این عادت خیلی زود در وجودشان جایگزین می شود و پایدار می ماند.

اما آیا می توان فرض کرد که همه خانواده ها در ایجاد عادت به مطالعه در کودکان نقش فعال داشته اند؟! اگر چه این فرض را می شود در

مورد خانواده هائی که والدین آنها تحصیل کرده و اهل مطالعه هستند پذیرفت اما باید به این نکته نیز توجه داشت که متأسفانه اکثر اولیاء دانش آموزان به علل گوناگون آلفتی با کتاب و مطالعه ندارند. و طبعاً رغبت مطالعه را در کودک خود نیز پرورش نمی دهند و حتی گاهی ممکن است مانع گرایش او به مطالعه نیز بشوند. در این حالت است که وظیفه اولیاء مدرسه و مسئولیت مربیان و آموزگاران سنگین تر می شود.

ایجاد عادت به مطالعه در مدارس

بخشی از فعالیتهای تدریس می تواند به مطالعه تخصیص یابد. معلم میتواند مطالعه را به عنوان وسیله ای برای افزایش آگاهی و مهارت در درس گوناگون به کودک معرفی کند تا او به مطالعه ترغیب شود. توجه به این نکته ضروری است که معلم و روش تدریس او و کتابهای درسی، در ایجاد علاقه به مطالعه اثر مستقیمی دارد.

یک معلم باید با چگونگی علاقمند کردن شاگردان به مطالعه و برنامه ریزی این کار و چگونگی تطبیق آن با برنامه کلاسهای مختلف کاملاً آشنا باشد. او همچنین باید به نقش معلم و کتابدار در زمینه ایجاد همکاری بین خانه و مدرسه و ایجاد علاقه و شوق به خواندن در کودکانی که یا کتاب نمی خوانند یا انحراف در خواندن دارند کاملاً آگاه و واقف باشد.

ایجاد علاقه به مطالعه از راه قصه گوئی و قصه خوانی

می دانیم که بچه ها در آغاز سال اول تحصیل توانائی خواندن و نوشتن

ندارند اما می توانند قصه بگویند و دوست دارند قصه بشنوند لذا یکی از بهترین راههای ایجاد انس و آلفت بین معلم و شاگرد قصه گفتن است.

اگر معلم کار را با قصه گفتن شروع کند، بچه ها به دقت به او گوش می دهند و به تدریج با معلم انس می گیرند، این محبت بعدها محرک اصلی آنها در پیشرفت می شود. به همین دلیل در کلاس اول، ایجاد عادت به مطالعه با داستان گوئی شروع می شود.

در سالهای بعد که سن و میزان دقت و توجه کودک بالا می رود، می توان جلسات قصه گوئی را به قصه خوانی تبدیل کرد و در سالهای بالاتر، می توان کتابهای غیر داستانی نیز خواند.

ممکن است این سؤال پیش بیاید که: حالا که چنین ساعتی برای قصه گوئی و کتاب خوانی وجود ندارد چه باید کرد؟

راه حل کوتاه مدت این کار این است که هنگامی که معلم احساس می کند، کلاس از لحاظ درسی جلو است و یا در مواقعی که درس زیاد بوده و بچه ها خسته شده اند به قصه گوئی یا کتابخوانی پردازد و یا در ساعات فوق برنامه هر هفته جلسه ای به این کار اختصاص داده شود.

نقش کتابخانه در آشنائی کودک با کتاب

کتابخانه نقش بسیار مهمی در پرورش ذوق خواندن و برانگیختن شور پژوهش در دانش آموزان دارد.

چنانچه که قبلاً نیز بدان اشاره شد، متأسفانه هنوز عادت به مطالعه در

بقیه در صفحه بعد

محیط کتابخانه:

کتابخانه مدرسه هر چند در محیطی نامناسب و فاقد امکانات اولیه باشد اما می توان آن را از چنان محیط دوستانه و دلپذیری برخوردار کرد که دانش آموزان با علاقه و اشتیاق به آن مراجعه کنند با توجه به اینکه نظم و پاکیزگی کتابخانه در درجه اول اهمیت قرار دارد.

تزئین کتابخانه:

تزئین دیوار کتابخانه اهمیت زیادی در صمیمانه تر کردن محیط کتابخانه دارد و برای این کار می توان از شعارها، تصاویر زیبا، یا نقاشی هائی که بوسیله خود اعضا تهیه می شود استفاده کرد.

ضمناً باید یادآور شده که استفاده از رنگهای مناسب، زرد روشن - آبی روشن - نارنجی و... علاوه بر تزئین محیط کتابخانه، عامل مؤثری در جذب و جلب دانش آموزان به کتابخانه است.

معرفی کتابخانه:

ممکن است مدرسه ای کتابخانه مجهزی نیز داشته باشد اما شاگردان از وجود آن بی اطلاع باشند، از اینرو بعد از تأسیس کتابخانه لازم است در معرفی و شناساندن آن به دانش آموزان، تلاش و کوشش جدی نمائیم و این کار می تواند به اشکال مختلف صورت گیرد، تا ضمن معرفی، انگیزه های لازم جهت جذب هر چه بیشتر، در دانش آموزان ایجاد شود.^۳

میلیونها دانش آموز جز از طریق کتابخانه مدارس راه دیگری برای دستیابی به کتاب ندارند. و مدارس ما باید به این نیاز پاسخ مثبت بدهد.

تأسیس کتابخانه، کار چندان مشکلی نیست، و نیازمند همت و همکاری است حال بینیم چگونه می توانیم کتابخانه درست کنیم.

محل کتابخانه:

اگر در هنگام ساختن مدرسه محل خاصی برای کتابخانه در نظر گرفته نشده است، در آن صورت چنانکه تاکنون کم و بیش معمول بوده، می توان اتاقی با فضای کافی، نور مناسب و محیطی آرام و حتی المقدور نزدیک به محل کلاسها، برای این منظور در نظر گرفت.^۲

در صورتی که محل های ذکر شده در بالا در اختیار نبود، می توان محل مناسبی را برای کتابخانه بوجود آورد.

یا به عبارت خیلی ساده، بایستی با خلاقیت و ابتکار از حداقل امکانات، حداکثر بهره برداری را نمود.

خانواده های ما بسیار اندک است، به ناچار کودک باید نخستین بار از طریق کتابخانه با کتاب آشنا شود و بهترین و مناسب ترین محل برای آشنایی کودک با کتاب و مطالعه، کتابخانه مدرسه می باشد.

چگونه کتابخانه جدیدی تأسیس

کنیم؟

برای تأسیس یک کتابخانه، می توان با حداقل امکانات و با مجموعه ای ناچیز کار کتابخانه مدرسه را آغاز کرد و کتابخانه غیرمجهز بنیان نهاد و آنگاه کم کم در تکمیل آن در دو سوی کمیّت و کیفیت کوشید تا کتابخانه ای کامل و مجهز تشکیل یابد.

در واقع آنچه به کتابخانه جان می دهد، صفا و صمیمیت حاکم بر آن است، وسایل و تجهیزات جز ابزارهایی برای پیشبرد هر چه بیشتر کار نیستند.

با کمترین امکانات می توان کتابخانه واقعی ساخت و ما ناگزیر از ایجاد کتابخانه در مدرسه می باشیم، زیرا به علت پاره ای از امکانات،

عضوگیری:

پس از معرفی کتابخانه به دانش آموزان، نوبت عضوگیری است. شرایطی را که برای استفاده دانش آموزان از کتابخانه از طرف مسئول کتابخانه ذکر می گردد، باید بسیار سهل و آسان باشد، تا به راحتی همه دانش آموزان بتوانند از کتابخانه مدرسه استفاده نمایند. در ضمن دادن کارت عضویت کتابخانه به دانش آموزان نقش به سزایی در جذب آنها به کتابخانه دارد.

مقررات کتابخانه:

مقررات دست و پاگیر و مزاحم^۴ را بایستی به حداقل تقلیل داد. اما در بعضی از مسائل بهتر است از قبل تصمیم گرفته شود مانند:

الف: تعیین مدت امانت کتاب به دانش آموزان

ب: تعداد کتابهایی که در یک زمان می توان به یک دانش آموز امانت داد.

ج: تصمیم در مورد جریمه^۵ دیرکرد.

د: تمام موارد فوق به موقعیت محلی و امکانات موجود

ساعت کار کتابخانه:

برنامه کار کتابخانه با در نظر گرفتن برنامه کلاسها ریخته می شود. و در مجموع بایستی با برنامه کلاسها تناسب داشته باشد. مناسب ترین ساعات کار برای کتابخانه از نیم ساعت قبل از شروع تا یکساعت بعد از

پایان برنامه روزانه کلاسهای مدرسه است. استفاده از کتابخانه در روزهای تعطیل و یا تعطیلات تابستان بستگی به مقررات و امکانات مدرسه دارد ولی با در نظر گرفتن اینکه دانش آموزان در فصل تابستان فرصت بیشتری برای مطالعه دارند. پیشنهاد می شود کتابخانه مدرسه حداقل یک تا دو روز در هفته باز نگهداشته شود.

حُسن برخورد کتابدار:

کتابخانه مدرسه محیطی است صمیمی و سرشار از همکاریهای متقابل با مقررات مشخص که در عین حال از ترس و تنبیه هم در آن اثر نیست.

کتابدار باید بسیار خوش برخورد و دارای خُلق و خوی اسلامی باشد. یک کتابدار خوب زمانی می تواند، دانش آموزان را به مطالعه و استفاده از کتابخانه و شرکت در فعالیتهای گروهی علاقمند سازد که با دانش آموزان صمیمی باشد^۶.

همچنین یک کتابدار خود نیز باید اهل مطالعه باشد و دانش آموزان این را به خوبی احساس کرده باشند.

کمک گرفتن از سایرین در اداره

کتابخانه:

کتابدار می تواند برای اداره کتابخانه از معلمین، شاگردان و سایر کارمندان مدرسه کمک بگیرد.

معلم و سایر اولیای مدرسه که علاقمند به همکاری هستند، و

همچنین آن دسته از شاگردان که با کتابخانه بیشتر سروکار دارند، یعنی اعضای فعال کتابخانه می توانند- زیر نظر مربی یا کتابدار- در فعالیت های کتابخانه و اداره امور آن شرکت کنند.

«برخی از وظایف مربی در قبال

کتابخانه»

۱- تهیه کتابهای مفید تازه منتشر شده.

۲- تنظیم دسته بندی کتابها

۳- فهرست نویسی از کتابهای موجود در کتابخانه

۴- ثبت کتابهای امانت داده شده

۵- تهیه مجلات نشریات مخصوص کودکان و نوجوانان

۶- حفظ و نگهداری کتابها

۷- نقد و بررسی و سپس انتخاب کتابهای خاص کودکان و نوجوانان

۸- تشکیل کلاسهای آموزشی جهت بهره گیری هر چه بیشتر از محتوای کتب همراه با بیان پیامهای گوناگون آن از زبان دانش آموزان و هدایت آن توسط مسئول کتابخانه.

۹- ایجاد و تقویت روح نیاز به مطالعه

۱۰- آموزش روش صحیح مطالعه به دانش آموزان

۱۱- کمک به مراجعین در انتخاب کتاب

۱۲- تشکیل انجمن کتابخوانان مدرسه

۱۳- تلاش در جهت حُسن انجام

بقیه در صفحه بعد

فعالیت‌های جنبی:

فعالیت‌های جنبی کتابخانه مدرسه فعالیت‌هایی هستند که به منظور علاقمند کردن دانش آموزان به کتاب و کتابخانه در داخل و خارج کتابخانه انجام می‌شود.

ساعت اجرای این برنامه‌ها در برنامه هفتگی کتابخانه مشخص می‌شود و از پیش به اطلاع اعضای کتابخانه می‌رسد تا هر یک، مطابق ذوق و سلیقه استعداد خود در زمان اجرای برنامه مورد علاقه خود در کتابخانه حاضر شوند.

قصه گویی و کتابخوانی:

کودکان علاقه زیاد به شنیدن قصه دارند ولی اغلب پدر و مادرها یا حوصله این کار را ندارند و یا مجال آن را. بخصوص در کتابخانه‌های دبستانی و حتی مدارس راهنمایی قصه گویی می‌تواند متداول‌ترین برنامه جنبی و بهترین وسیله آشنایی با کتاب برای کودکان خردسال و نوجوان باشد.

برخلاف برنامه کتابخوانی که داستان از روی کتاب خوانده می‌شود، قصه گو باید قصه را قبلاً خوانده باشد و با روش قصه گویی جهت ایجاد علاقه بیشتر دانش آموز به شنیدن قصه، آشنا باشد.

هم چنین حوادث قصه باید جالب و دلپذیر و مدت قصه گفتن مطابق با حوصله شنونده باشد.

برای کوچکترها هفت تا ده دقیقه

و برای بزرگترها حداکثر بیست و پنج دقیقه باشد.

معرفی کتاب:

معرفی کتاب برای علاقمند کردن بچه‌ها به مطالعه و جهت صحیح دادن به کتابخوانی و گسترش تجربیات آنان در زمینه کتاب و کتابخوانی صورت می‌گیرد. معرفی کتاب ممکن است بصورت شفاهی، در سر صف و یا در سرکلاس، به صورت کتبی در نابلوی اعلانات کتابخانه و نشریه دیواری، در معرض دید قرار دادن کتابهای جدید و یا نوشتن گزیده‌ای از مطالب کتابها و ارائه خلاصه انگیزه‌ای به دانش آموزان^۷ باشد.

تشکیل نمایشگاه و فروشگاه کتاب:

تشکیل نمایشگاههای مختلف کتاب، در فرصتهای مناسب و ایجاد فروشگاه دائمی کتاب، می‌تواند در علاقمندی به کتاب و کتابخانه نقش مؤثری داشته باشد.

بحث و گفتگو درباره کتاب:

همانگونه که قبلاً بدان اشاره شد یکی از وظایف کتابدار تشکیل کلاسهای آموزشی است. جلسات بحث و گفتگو درباره کتابهای خوانده شده به خوانندگان این فرصت را می‌دهد که نکات تازه‌ای را درباره مطالب خوانده شده کشف کنند و منظور نویسنده را بهتر بفهمند. بعلاوه در این نشست‌ها دانش آموزان فرصت صحبت و ابراز عقیده پیدا می‌کنند و کتابدار می‌تواند از خلال گفته‌های

شاگردان با روحیه و طرز تفکر و دنیای درون آنها آشنا شود بهتر آن است که در این مباحثات کتابدار کمتر حرف زده بیشتر گوش بدهد و در پایان بحث و به هنگام نتیجه گیری نکات اصلاحی آموزنده را منذکر شود. در ضمن، این جلسات فرصت بسیار مناسبی برای یاد دادن روش صحیح مطالعه به دانش آموزان می‌باشد.

برگزاری مسابقات کتابخوانی:

برگزاری مسابقات کتاب می‌تواند یکی از مهمترین عوامل بسیار جالب در تشویق و ایجاد علاقه به مطالعه در دانش آموزان باشد. این امر آنقدر مهم است که میتواند همه افراد جامعه را در هر سطحی که باشند وادار به مطالعه کند.

تهیه روزنامه دیواری:

تهیه روزنامه دیواری توسط دانش آموزان که با راهنمایی مسئول کتابخانه، مربی و یا معلم آنها صورت می‌گیرد یکی دیگر از فعالیتهای جنبی کتابخانه مدرسه است. دانش آموزان هر کلاس می‌توانند بصورت گروهی به تهیه یک روزنامه دیواری مبادرت ورزند. نوشته‌های دانش آموزان، برگزیده اشعار، معرفی کتاب، معرفی دانش آموزان خوب کتابخوان و طرح مسابقات کتابخوانی و... می‌تواند مطالب این روزنامه را تشکیل دهد.

همچنین در صورت امکان می‌توان نشریه‌ای مخصوص کتابخانه منتشر نمود.

فعالیت‌های دیگر...

اهداء کتاب به مناسبت‌های خاص - ایام الله.

دادن لیست کتابهای مناسب به دانش آموزان.

بُردن دانش آموزان به مؤسسات انتشاراتی مطمئن.

تهیه فیلم، اسلاید، نمایشنامه از کتابهای خوب و...

پیش بینی برنامه های جمعی اردویی و ورزشی و سایر موارد دیگر برای اعضاء کتابخانه هم وسیله ای جهت جذب موثر میباشد.

شرکت در جلسات انجمن اولیاء و

مربیان:

کتابدار می تواند با شرکت در جلسه انجمن اولیاء و مربیان از همکاری آنان در جهت هر چه بیشتر علاقمند کردن دانش آموزان به مطالعه سود جوید. و در فرصت مقتضی و مناسب پیرامون نقش پرورشی - آموزشی کتاب و کتابخانه و اهمیت مطالعه و تشویق خود اولیاء به مطالعه با آنان به گفتگو پردازد. و از همکاری و مساعدت والدین در بهتر پروراندن فرزندانشان از طریق کتاب و کتابخانه بهره مند گردد.

در خاتمه ضمن یادآوری مجدد اهمیت نقش کتابخانه ها در تغذیه روحی دانش آموزان و هم چنین

اهمیت نقش مربی در هر چه فعالتر کردن کتابخانه توفیق همه خدامتگزاران به اسلام را از خداوند تبارک و تعالی خواستاریم.

ومن الله التوفیق وعلیه التکلان

معاونت پرورشی

گروه کتاب و کتابخانه

پاورقی ها

(۱) لازم به تذکر است که قصه کوری و قصه خوانی مستلزم رعایت شرایطی است که انشاءالله شرح آن در جزوه جداگانه ای تحت همین عنوان خواهد آمد.

(۲) خوب است حتی المقدور سعی شود، کتابخانه در طبقه همکف باشد، تا رفت و آمد به آن برای شاگردان کلاسهای پایین تر مشکل نباشد.

(۳) در معرفی کتابخانه باید دقت نمود که شاگردان شرکت در فعالیتهای کتابخانه را اجباری و قسمتی از برنامه های درسی نیندازند.

(۴) مثلاً کتابدار با شاگردان شرط می کند، که بعد از خواندن کتاب حتماً خلاصه آنرا بنویسید. و از نظر ما اینگونه شرط کردن ها، تحمیل بر دانش آموز است و نباید او را در نوشتن خلاصه آزاد گذاشت تا به میل خود

آنها انجام دهد.

(۵) برخی اوقات این سسؤال از جانب کتابداران مطرح می شود که: اگر کودکی کتاب را بیش از مدت مجاز نگاه دارد، آیا باید جریمه پردازد؟ جواب منفی است، زیرا جریمه تحمیل است و تحمیل را درس نمی دانیم، کودک سالم و علاقمند، به محض تمام کردن یک کتاب آماده گرفتن کتاب دیگریست، اما اگر فشار کار، یا تکلیف مدرسه، یا بیمه اری و یا کنای مطالعه، خواندن یک کتاب را برای کودکی طولانی کند. او را نباید کمک کرد، نه جریمه اگر به مطالعه علاقه ندارد، باید علاقه مناش کرد، نه اینکه موجب دلسردی او بشویم. و از طرفی این احتمال نیز وجود دارد که دانش آموز از کتابخانه دوری کند و یا از ترس جریمه شدن کتاب را نخوانده تحویل دهد.

(۶) باید دانست که اولین برخورد شما با دانش آموز که تازه به کتابخانه آمده نقش تعیین کننده ای در گرایش او به کتابخانه و یا گریز از آن دارد و همچنین است، اولین کتابی که به او می دهید. از این رو بایستی سعی شود که اولین کتاب با دقت کافی و متناسب با ویژگیهای سنی او انتخاب شود.

(۷) خلاصه انگیزه ای: منظور از خلاصه یک کتاب، بیان اصل مطلب در کوتاهترین شکل آن می باشد. در خلاصه انگیزه ای سعی می شود نوشته آن چندان باشد که خواننده را به خواندن اصل کتاب تشویق و ترغیب نماید.

ضمن بوزش از خوانندگان محترم لازم به توضیح است که در ماهنامه شماره ۴ در قسمت پائین ستون دوم صفحه ۵۷ تعداد کتابهای بچاپ رسیده یک میلیون درج گردیده است که رقم صحیح آن ۷ میلیون می باشد.